

MAKTAB TA'LIMIDA O'QUVCHILARNI TABIIY-ILMIY SAVODXONLIGINI OSHIRILISHI

1. Musurmonqulov Javohir Ortiqboy o'g'li

2. Po'latov Dilshod Ravshan o'g'li

**Sardoba tumani 12-maktab geografiya fani o'qituvchisi,
Sardoba tumani 15-sonli umumta'lim maktabi o'qituvchisi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7620031>

Annotatsiya: so'nggi yillarda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida ulkan iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlariga erishilayotganligi barcha sohalarda malakali kadrlar va yetuk mutaxassislariga bo'lgan talabni yanada oshirmoqda. Bu o'z-o'zidan o'quvchilarimizning darslarga qiziqish xususiyatini oshirish va o'qituvchilarning har tomonlama ta'lim tarbiyaga e'tiborini kuchaytirishni talab etadi.

Kalit so'zlar: milliy markaz, PISA, PIRLS, fizika, geografiya, ijodkor, tashabbuskor.

O'quvchilarimizning darslarga qiziqish xususiyatini oshirish va o'qituvchilarning har tomonlama ta'lim tarbiyaga e'tiborini kuchaytirish talablarning ta'lim tizimi uchun juda muhim ekanligi, aksariyat xorijiy davlatlardagi kabi ta'lim va fan sohalari rivojlanishini baholash va monitoring qilish orqali ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ilg'or tajribalarni sohaga jalb qilish kerakligini anglatadi. Mamlakatimiz innovatsion taraqqiyot yo'lida shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda kelajagimiz davomchilari bo'lmish yoshlarni ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda ilg'or xorijiy tajribalar, xalqaro mezon va talablar asosida baholash tizimini takomillashtirish, shu yo'lda xalqaro tajribalarni o'rganish, mavjud tizimni har tomonlama qiyosiy tahlil qilish, tegishli yo'nalishdagi xalqaro va xorijiy tashkilotlar, agentliklar, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga egadir. Shu maqsadda, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 8-dekabrda 997-sonli qarori bilan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzurida "Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish Milliy markazi" tashkil etildi. Shu bilan birga, ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etish vazifalari belgilandi. Ushbu loyihalar o'quvchi-yoshlarning ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari, egallagan bilimlarini hayotda qo'llay olish layoqatiga turli xil topshiriqlar orqali baho berish va keyinchalik bu ko'nikmalar rivojlanishiga turtki berishga xizmat qiladi. Hozirgi kunga qadar Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti hamda Ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi o'rtasida imzolangan kelishuvlarga muvofiq 2021-yilda PISA va PIRLS xalqaro dasturlarida ishtirok etish rejalashtirilgan.

Mazkur tadqiqotlar doirasida O'zbekiston Respublikasi o'quvchi-yoshlarining savodxonlik darajalari ilk bor sinab ko'rilar ekan, bunga o'ta mas'uliyat bilan tayyorgarlik ko'rish talab etiladi. Buning uchun, xalqaro tadqiqotlar talablariga mos ravishda ishlab chiqilgan topshiriqlar asosida tajriba sinovlar o'tkazish, o'quv jarayonlariga bosqichma-bosqich integratsiya qilib borish orqali o'quvchilarda maxsus ko'nikmalarni rivojlantirib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday ekan, biz geograflar zimmasida ham ulkan vazifa, o'quvchilarning tabiiy-ilmiy savodxonligini baholashga qaratilgan topshiriqlardan dars jarayonida unumli foydalanishimiz

darkor. Tabiiy-ilmiy savodxonlik – shaxsning tabiiy fanlar rivoji va ularning yutuqlaridan foydalanish bilan bog‘liq masalalarda faol fuqarolik pozitsiyasini egallash qobiliyati va uning tabiiy-ilmiy g‘oyalarini o‘rganishga tayyorligini anglatadi.

Tabiiy-ilmiy savodxonlikka ega bo‘lgan shaxs tabiiy fanlar va texnologiyalarga oid muammolarni ilmiy dalillarga asoslangan holda muhokama qilishda ishtirok eta oladi. Tabiiy fanlar bo‘yicha savodxon bo‘lgan shaxsda quyidagi kompetensiyalar shakllangan bo‘ladi: a) Hodisalarni ilmiy jihatdan tushuntirish; b) Ilmiy tadqiqotlarni loyihalash va baholash; c) Ma‘lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish. Geografiya darslarida an‘anaviy yondashuv bilan tabiiy-ilmiy savodxonlik o‘rtasidagi farqni quyidagi misollar yordamida ko‘rishimiz mumkin: An‘anaviy yondashuv- Eng sho‘r dengiz qaysi? O‘zbekistonda selluloza-qog‘oz va yog‘ochni qayta ishlash sanoati yalpi sanoat mahsuloti hajmida necha % ni tashkil etadi? Tabiiy-ilmiy savodxonlik Qizil dengiz nima uchun sho‘r? O‘zbekistonda o‘rmonlarning kamligiga sabab nima?

An‘anaviy yondashuvda o‘quvchi bir so‘z bilan Qizil dengiz deb javob beradi, tabiiy-ilmiy savodxonlikda esa o‘quvchi Qizil dengizning nima uchun sho‘r ekanligi, O‘zbekistonda o‘rmonlarning nima uchun kamligi haqida o‘ylaydi, izlanadi va mustaqil fikrlaydi, ilmiy dalillarga asoslangan holda muhokama qilishda ishtirok eta oladi.

Xalqaro baholash dasturlari tadqiqotlariga tayyorgarlik ko‘rish tabiiy fanlarni (fizika, kimyo, biologiya, geografiya) o‘qitish jarayonida fanlararo integratsiyani kuchaytirish, fanni turli sohalarga va hayotiy jarayonlarga bog‘lab o‘qitish talab etiladi. An‘anaviy yondashuv: Tovush to‘lqinlarining tezligi, davri va uzunligini bog‘lovchi formulani yozing. Tabiiy-ilmiy savodxonlik: Minglab kilometr uzoqlikdagi yer qimirlashi haqida qanday va qancha vaqtda bilishimiz mumkin? Bu misol fizika va geografiya fanlari o‘rtasidagi fanlararo bog‘lanishni kuchaytirishga yordam beradi. Geografiya darslarida o‘quvchilarning tabiiy-ilmiy savodxonligini oshirishda quyidagi masalalarga ko‘proq e‘tibor qaratish maqsadga muvofiqdir:

- o‘qitishning faol va interfaol metodlaridan foydalanish;
- o‘quvchilarning matnni tushunish, u bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish;
- turli ko‘rinishdagi savol-topshiriqlar (matn, grafik, rasm...)ni bajarish;
- muammoli, qisman-izlanishli, tadqiqot xarakteridagi topshiriqlarni bajarish ;
- o‘qituvchi va o‘quvchilarning kompyuter texnikasidan foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirishlari;
- fanlararo bog‘lanishlarni amalga oshirishga e‘tibor qaratishlari.

Xulosa o‘rnida shuni aytish lozimki: ta‘lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning ikki muhim ko‘rsatkichi–sifat va samaradorlik, aynan o‘qituvchining salohiyati va kasbiy mahoratiga uzviy bog‘liq. O‘qituvchi tajriba va malakasining uyg‘unligi muvaffaqiyatlar garovi ekanligi sir emas. O‘qituvchining ijodkor va tashabbuskor bo‘lishi lozimligini buyuk nemis pedagogi A.F.Distervergning fikri ham tasdiqlaydi: “Noqobil o‘qituvchi haqiqatni shunchaki aytadi-qo‘yadi, yaxshisi esa uni topishga o‘rgatadi”. Har bir pedagog pedagogik faoliyat yuritar ekan, berayotgan ta‘lim-tarbiyasining yanada samarali bo‘lishi uchun o‘z ustida muttasil ishlashi, bilimini, mahoratini oshirishi, o‘quvchilar bilan bo‘ladigan munosabatlarni puxta o‘ylab, ularning ko‘ngliga ozor yetkazmasdan ish olib borishi lozim.

References:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Xalq ta‘limi tizimida ta‘lim sifatini

baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 8-dekabrda 997-sonli qarori.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-aprelda "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5712 –sonli Farmoni.

3. "Xalqaro tadqiqotlarda o'quvchilarning tabiiy fanlar bo'yicha savodxonligini baholash. " "Sharq" nashriyat-... Bosh tahririyati. Toshkent-2019